

Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi
Haziran 2025
Yıl 15, Sayı 1, ss.76-83.

Journal of Individual & Society
June 2025
Year 15, Issue 1, pp.76-83.

DOI: <https://doi.org/10.20493/birtop.1648930>

Makale Türü: Kitap İncelemesi
Geliş Tarihi: 28.02.2025
Kabul Tarihi: 04.06.2025

Article Type: Book Review
Submitted: 28.02.2025
Accepted: 04.06.2025

Atıf Bilgisi / Reference Information

Çelik, T. (2025). Prekarya Yeni Tehlikeli Sınıf,
Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi, 15(1), ss.75-82.
DOI: 10.20493/birtop.1648930

PREKARYA YENİ TEHLİKELİ SINIF

Tuna ÇELİK

Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yönetim Bilimleri ABD
celiktunahacettepe@hotmail.com
ORCID: 0000-0002-7889-7327

Kitap Künyesi: Standing, Guy (2022), *Prekarya Yeni Tehlikeli Sınıf* (İstanbul: İletişim Yayınları) (Çev. Ergin Bulut), 336 sf.

*

*Çekti gitti arabayla egzozuna boğuldum,
Gözümde tomurcuk yaşlar ağır ağır doğruldum,
Ustam geldi, sırtıma vurdu, unut dedi romanları,
İşçisin sen işçi kal giy dedi tulumları.*

Cem Karaca, Tamirci Çırağı

Marksist terminolojide proleterya kavramı ile vücut bulan ve sermaye ile ilişkisi üzerinden tanımlanan işçi sınıfı, yirmi birinci yüzyılın kapitalizmi karşısında ağır bir saldırı altındadır. Saldırı, neoliberal politikalar ile devletin sermaye sınıfının yanında konumlanması ve küreselleşme sonucu derinleşmiştir. Gelinek noktada işçi sınıfı; tanımı, özellikleri, hakları, sorumlulukları, yapısı, sınırları, hatta adı yani varlığı üzerinden büyük bir tartışma konusu olmuştur. Tarihsel süreç içerisinde burjuvada en önemli değişiklik, gücün boyutu üzerinde olmuşken işçi sınıfının 'işçi' olarak kalması dahi zorlaşmıştır. Alana dair güncel tartışmalardan

biri de yeni bir işçi sınıfının doğup doğmadığı konusu üzerinden yürütülen ‘*prekarya*’ kavramına ilişkindir.

Prekarya; ilk kez 1980’li yıllarda, Fransız sosyologlar tarafından, geçici ve mevsimlik işçileri tanımlamak amacıyla kullanılmıştır. Kavramın çalışma hayatı ile ilişkisi içerisinde kullanımına bakıldığında ise karşımıza Bourdieu çıkmaktadır. Bourdieu ‘*precarite*’ kavramını, düzenli ve düzensiz işçileri ayırt etmek için kullanır. İlerleyen dönemlerde Foucault, Butler, Hardt, Negri ve Lorey gibi önemli isimler, prekarya kavramına çalışmalarında yer vermişler ve neoliberalizm ile güvencesizlik bağlamında kavramı değerlendirmişlerdir (Güvendi, 2019: 3). Prekarya kavramı, Türkçe alanyazınında da sıklıkla kullanılmaktadır. Üçü doktora olmak üzere toplam yirmi dokuz adet tezin başlığında, bizzat prekarya kavramına yer verilmiştir. Burada dikkat çeken husus ilgili tezlerin; sosyoloji, uluslararası ilişkiler, kamu yönetimi, çalışma ekonomisi ve endüstri ilişkileri, siyaset bilimi, iktisat, müzik ve iletişim bilimleri gibi farklı disiplinlerde kaleme alınmasıdır.¹ Prekarya konusunda Türkiye’de yazılan lisansüstü tezlerin içerik analizinin yapıldığı bir çalışmada; tezlerde anahtar kelime olarak prekaryanın yanında en çok güvencesizlik, esneklik ve neoliberalizm kelimelerinin tercih edildiği ve görüşme yönteminin en yaygın veri toplama tekniği olarak kullanıldığı tespit edilmiştir (Kıroğlu & Ataklı, 2024: 10-11). Türkçe araştırma makalelerinde prekarya; sosyal güvenlik haklarından mahrum kalma, kadın emeği, göçmen işçilik ve esnek çalışma gibi unsurlarla ilişkilendirilerek çalışılmıştır.

Prekaryaya çalışmalarında geniş yer veren ve uluslararası düzeyde tartışılmasını sağlayan en önemli isim, Guy Standing’dir. Yazarın “A Precariat Charter: From Denizens to Citizens”² ve “The Precariat The New Dangerous Class” isimli kitapları, akademi dünyasında büyük ses getirmiştir.

*

Guy Standing, 1977 yılında, Cambridge Üniversitesi’nde ekonomi alanında doktorasını tamamlamıştır. 2015 yılından bu yana SOAS Londra Üniversitesi’nde profesör olarak görev yapmaktadır. Bir dönem Uluslararası Çalışma Örgütü’nde (ILO) sosyoekonomik güvenlik programı direktörü olarak görev yapan Standing, Dünya Temel Gelir Ağı (BIEN) platformunun kurucusu ve onursal başkanıdır (SOAS, 2025). Yazarın “The Precariat The New Dangerous

¹ YÖK Tez Merkezi sayfasında, 16.01.2025 tarihinde tarama yapılmıştır. Tarama terimi bölümüne, “prekarya” kavramı yazılmış ve aranacak alan “tez adı” olarak işaretlenmiştir.

² Kitap, “Prekarya Bildirgesi Hakların Kısılmasından Yurttaşlığa” başlığı ile İletişim Yayınları tarafından basılmıştır.

Class” isimli kitabı 2011 yılında yayımlanmıştır. Eserin çevirisini Ergin Bulut yapmış ve “Prekarya Yeni Tehlikeli Sınıf” adıyla eser, ilk kez 2014 yılında İletişim Yayınları tarafından basılmıştır (Altıntaş, 2015: 167). İncelememize konu kitap, İletişim Yayınları tarafından 2022 yılında yayımlanan baskıdır. Kitap kapağındaki afiş, “Prekaryanın koruyucu azizi Sen Prekario” şeklinde tasarlanmış ve kapakta İtalya’da 1 Mayıs 2004 yılındaki gösterilere atıfta bulunulmuştur. Kapak fotoğrafında üzerinde iş kıyafeti olduğu değerlendirilen bir adamın el açarak dua ettiği ve elinden (duasından) çıkan ışık hüzmelerinde para, ev ve arabanın bulunduğu görülmektedir. Prekaryanın en temel özelliğinin, güvencesizlik (precarity) olduğu ve bu sözcüğün Latince kökünün “dua ederek elde etmek” anlamına geldiği düşünüldüğünde kapak seçiminin isabetli olduğu söylenebilir. Eserin 2014 yılında gözden geçirilerek hazırlanan İngilizce baskısı, internette erişime açıktır. Yeni baskıda önemli bir değişiklik olmamakla birlikte “Preface To The Revised Edition” bölümündeki Türkiye örneği dikkat çekicidir:

Stockholm çevresinde dört gece süren isyanlar, Türkiye’de 2013 yılı Haziran ayında başlayan protesto dalgası, Türkiye başbakanının çapulcu (ayaktakımı) adlandırması ve kısa bir süre sonra Brezilya genelindeki protestolar? Her ne kadar bazıları tüm bu protestoların farklı sebepleri olduğunu söylese de hepsi kısmen kime ve neye karşı olduğunu bilen prekarya protestolarıdır (Standing, 2014).

2013 yılında dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, Gezi Parkı protestocuları için ‘*çapulcu*’ ifadesini kullanmıştı³. Standing, aynı dönemde farklı ülkelerde gerçekleşen bu ve benzeri protestoların kime karşı ve ne için mücadele ettiğini bilen güçlü bir prekarya sınıfı tarafından gerçekleştirildiğini iddia etmektedir.

Kitap ile ilgili önemli olduğunu düşündüğümüz diğer bir husus, kitabın editörü Tanıl Bora ile Türkiye İşçi Partisi (TİP) Merkez Komitesi üyesi Can Soyer arasında geçen prekaryaya dair diyalogdur. Tanıl Bora, 23 Mart 2022 tarihinde Birikim Dergisi’nde yazdığı “TİP ve Yeniden Sol Popülizm” başlıklı yazısında; Soyer’in “Marksizm ve Siyaset” kitabında prekarya kavramına karşı alerjik bir tutum sergilediğini ve prekarizasyonun proleterleşmeden farklı olarak duygusal ve entelektüel emeğin sömürgeleştirilmesini de içerdiğini belirtmiştir.⁴ Can Soyer ise 30 Mart 2022 tarihinde ‘*sendika.org*’ sayfasında “Devamlılıklar ve Sıçramalar: Tanıl Bora’ya Yanıt” başlıklı yazısında; prekaryanın proleteriyadan farklı bir sınıf olarak adlandırılmasını sağlayan özelliklerin neredeyse tamamının, kapitalizmin hem geçmişinde hem günümüzdeki versiyonlarında yaşandığını ve son yirmi yıldır zaten Türkiye’de konunun

³ 02.06.2013 tarihinde, Osmanlı Arşivi Yeni Hizmet Binası açılışında Erdoğan, "Biz birkaç tane çapulcunun, o insana gelip meydana gelip halkımızı tahrik etmesine seyirci kalmayız." (erişim: <https://haber.sol.org.tr/devlet-ve-siyaset/erdogan-onbinleri-birkac-capulcu-ilan-etti-diktatorluk-kanimda-yok-dedi-haberi-739>)

⁴ Tanıl Bora ve Can Soyer tarafından kaleme alınan her iki metne, “<https://sendika.org/2022/03/devamliliklar-ve-sicramalar-tanil-boraya-yanit-can-soyer-ileri-haber-651379>” adresinden ulaşılabilir.

sosyalistlerin gündeminde olduğunu dile getirmiştir. Yani prekarya kavramı, Türkiye’de akademi kadar siyasi gündemi de meşgul etmektedir.

*

Prekarya Yeni Tehlikeli Sınıf adlı kitabın çıkış noktası, yazarın prekarya olarak nitelendirdiği sınıfı açıklama isteğidir. Standing, prekarya sınıfının anlaşılmadığı takdirde toplumun bir felakete sürükleneceğini iddia etmektedir. Bu noktada kitabın amacı, prekaryayı anlamak ve sınıfın dinamikleri ile değişen dünya düzeni arasındaki bağlantıyı gözler önüne sermektir. Yazarın temel itirazı, piyasada daha fazla istihdam açılmasının ve daha iyi iş koşullarının prekaryanın sorunlarını çözmede yeterli olacağına dair düşüncedir. Kitabın geneline hakim yöntem, yazarın farklı düşünceleri aktarma gayesi ile paralel olarak literatür taramasıdır.

Marx'ın proleterya tanımıyla karşılaştırıldığında prekarya, üretim araçları ile daha dolaylı yoldan ve parçalı bir ilişkiye sahiptir. Prekarya, ekonomik açıdan güvencesiz ve düşük ücretli işlerde çalışan, sosyal haklara erişimi kısıtlı olan ve aidiyet krizi yaşayan bir kesimdir. Bir sınıf veya gruptan ziyade farklı sınıf fraksiyonlarının güvencesizlik altında birleştiği bir durum olarak değerlendirmek mümkündür. Prekarya, teorik zeminde ilerleyen tartışmaların bir sonucu olarak değil güvencesiz çalışma ilişkilerinden ve bu ilişkiye karşı mücadeleden üretilmiş bir kavram olarak karşımıza çıkar (Kutlu, 2018: 1860). Ne tam anlamıyla proleterya ne de orta sınıfa aittir ve bu ara pozisyon, prekaryanın sınıfsal bilinç geliştirmesini zorlaştıran bir sosyoekonomik kırılma yaratır. Yıkıcı etkisi otoriter rejime yönelmesiyle, kurucu etkisi ise demokratik ve kapsayıcı bir sistem arayışına öncülük edebilmesinde saklıdır.

Standing’in temel savları, kitapta cevaplandırılmak üzere ortaya atılan problemler unutulmadan, şu soruların açıklanması ile anlaşılabilir:

1. Prekarya kimdir ve bu gruba kimler giriyor?
2. Prekarya niçin büyüyor?
3. Prekaryanın büyümesi neden önemli ve prekarya bizi nereye götürüyor?

Standing’e göre prekarya, 1970’li yılların neoliberal politikaları sonucu artan rekabet ve emek piyasasındaki esneklik sonucu ortaya çıkmıştır. Prekarya, işçi sınıfı veya proleterya şeklinde tanımlanamaz çünkü proleterya’dan farklı olarak kimin işvereni olduğunu bilmez ve öngörülebilir düzenli bir ücretten yoksundur. Marksist manada var olan bir sınıf değildir ve hala oluşum sürecindedir. Prekarya, devlet ve sermaye ile asgari düzeyde ilişki içerisindedir. Yazarın kitabın farklı bölümlerinde bahsetmiş olduğu gruplar bir bütün olarak toplandığında

prekaryanın; kadın işçiler, farklı cinsel yönelimdeki çalışanlar, gençler, stajyerler, yaşlılar, engelliler, tutuklular ve göçmenlerden oluştuğu söylenebilir. Hatta kamu sektöründe özelleştirme, taşeronlaşma ve kamu – özel ortaklığı gibi modeller ile kamuda prekaryalaşmıştır. Dünya üzerindeki yetişkin nüfusun neredeyse dörtte biri prekaryadır. Prekaryaya dahil tüm bu kesim, çalışma hayatlarında iş, gelir, istihdam ve temsil gibi güvenliklerden yoksundur. Prekaryayı oluşturan toplumsal grupların farklı olması sebebiyle prekaryanın ortak bir düşmanı da yoktur. Prekaryanın talebi, hayata dair kontrollerini kendi ellerine almak, ekolojik dengeyi korumak ve toplumsal dayanışmanın sağlanmasıdır.

Prekaryanın büyümesine sebep olan en önemli faktörler; küreselleşme, dijitalleşme, esnek çalışma modellerinin geliştirilmesi, geçici işlerin yaygınlaşması ve iş bazlı eğitimlerin yetersizliği olarak sıralanabilir. Bahsedilen faktörler sonucu prekarya, belirsiz istihdam biçimlerine sürüklenmektedir ve düşük ücretle güvencesiz bir şekilde çalışmak zorunda kalmaktadır. Yine aynı faktörlerin uluslararası düzeyde rekabeti tetiklemesi, üretimin ucuz işgücünün olduğu alanlara kayması, yerel işgücü piyasalarının zayıflaması, çok uluslu şirketlerin artması, bu şirketlerin düşük maliyetli işgücü arayışı ve sosyal güvenlik ağlarının zayıflaması prekaryanın grup olarak büyümesine neden olmaktadır.

Standing; kitabında geniş yer verdiği son bölümde, prekaryanın büyümesinin önemine vurgu yapar. Prekaryanın büyümesi yalnızca ekonomik değil sosyal ve politik açıdan da ciddi bir meseledir. Prekarya, oyunu ve parasını siyasi bir platforma vermeye meyillidir. Demagoglar ve neofaşistler, tehlikeli bir sınıf olan prekaryayı kendi lehine çekmektedir. Bu durum toplumsal huzursuzluğu arttırabilir ve toplumu çıkmaz bir yola sürükleyebilir.

Standing, tüm bu sorunlarla mücadele etmek için evrensel temel gelir önermektedir. Yazarın ilgili konuda yaptığı diğer çalışmalar ile birlikte değerlendirildiğinde evrensel temel gelir önerisi, ekonomi politik ve etik açıdan bir müdahale aracıdır. Bu araç, prekaryayı bağımlılıktan kurtaracak ve özerklik kazandıracaktır. Ayrıca yazar, iş güvencesi ve çalışma koşullarında iyileştirme yapılmasının, yaşam boyu öğrenme modellerinin geliştirilmesinin, toplumun tümünü kapsayacak şekilde sosyal güvenlik sistemlerinin reforme edilmesinin ve sendikal hareketlerin güçlendirilmesinin önemine dikkat çeker.

*

Prekarya Yeni Tehlikeli Sınıf kitabı, farklı yönleriyle önemli eleştirilere maruz kalmıştır. Eleştirilerin bir kısmında, Standing tarafından önerilen evrensel temel gelirin uygulanamaz olduğu belirtilmektedir. Ayrıca bazı akademisyenler, prekarya kavramının geniş ve belirsiz bir

şekilde tanımlandığını ve prekaryayı oluşturan grupların yapısı dikkate alınmadan homojen yansıtıldığını düşünmektedir.⁵ Standing ise kitabının yeni baskısı için hazırlamış olduğu önsözde, prekaryanın ayırıcı sınıf özellikleri olmadığı eleştirisine cevap vermiştir. Prekaryanın eleştirmenlerce yalnızca güvencesiz emek olarak algılanmasının yanlış olduğunu ve bunun yanında grubun kendine has üretim ilişkilerinin, sömürülme araçlarının ve devletle ilişkilerinin olduğunu ifade etmiştir. Evrensel temel gelire dair yapılan diğer eleştiriye cevaben, yüksek gelirli kişiler ve şirketlerden alınan daha yüksek vergilerle temel gelirin sürdürülebilirliğinin sağlanacağını ve dijital ekonomi ile gelirin zaten artacağını ifade etmiştir (Standing, 2017).

Kitabın her bölümünde, prekaryanın bir sınıf mı yoksa bir kesim mi veya oluşmakta olan bir sınıf mı olduğu konusunda çelişkiye düşülmektedir. Standing, her ne kadar prekaryanın oluşmakta olan bir sınıf olduğunu dile getirse de bu sınıfın özelliklerinden çok net bahsetmektedir. Durumun yalnızca kendimizde değil kitabı inceleyen diğer araştırmacılarda da oluşması, konunun yeterince açık ve belirgin olmadığını kanıtlamaktadır:

Standing, prekaryanın Marksist anlamda, henüz kendi için sınıf değilse de oluşan/oluşum halindeki bir sınıf olduğunun ileri sürülebileceğini belirtiyor. Çalışmanın başka bir yerinde prekaryadan, “sınıf yapısı” olarak söz edilirken, aynı sayfada, prekaryanın sınıf özellikleri”ne sahip olduğu da ifade ediliyor. Böylelikle, Standing’in prekaryayı tanımlarken, Weber’e atıfla, sınıf ve statüyü temel alan bir analize giriştiği söylenebilir; ancak bu da Standing’i bir kavramsal bulanıklık içine girmekten kurtarmamaktadır. Zira, prekaryanın bir sınıf mı yoksa bir grup mu olduğu belirsizdir (Kutlu, 2015: 228-229).

Kitabı okurken çevirmenin dipnot kullanmadığını veya atıfları vermekte yetersiz kaldığı düşünülmüştür. Ancak kitabın orijinal metnine döndüğünüzde de atıf ve dipnotların aynı şekilde az olduğu görülmektedir. Tüm dünyada çalışma hayatına ilişkin çok fazla verinin internet üzerinde erişime açık olmasına rağmen (ILO istatistikleri, ISSA verileri, OECD kaynakları vb.) Standing, iddialarını kanıtlamak için bu verilere kitabında yer vermemiştir. Japonya, İngiltere, Güney Kore, Çin, Hindistan gibi ülke örneklerinden hareketle yapmış olduğu çıkarımlarında istatistiki bir verinin olmaması ve sınırlı bir alanda analiz yapması, kitabın amacına ulaşmasını engellemiştir. Eserin neoliberal politikalara eleştirisinin yerinde olduğu söylenebilir ancak burada da ilgili politikalara dair veri eksikliği göze çarpmaktadır.

Eserde endişe verici son nokta ise Standing’in yeni bir kavram olarak ortaya attığı ve proleteriyadan ayırttığı prekaryanın, değişen kapitalist dünya düzeni içerisinde işçi sınıfının

⁵ Choonara, J. (2020). The Precarious Concept of Precarity. *Review of Radical Political Economics* 2020, Vol. 52(3) 427–446.

Sweeney, C. (2017). Book Review: *Basic Income: And How We Can Make It Happen* by Guy Standing.

özelliklerini birebir barındırmasıdır⁶. Standing'in 'prekarya' kavramsallaştırması ile ortaya attığı gruba dair sorunlar, aslında var olan işçi sınıfının güncel sorunlarıdır. Yeni bir kavram kullanımı ile prekaryaya dair sorunların gündeme gelmesi, işçi sınıfının hak mücadelesini sınırlandırma ihtimalini barındırmaktadır.

Prekarya Yeni Tehlikeli Sınıf; yazarın araştırma yaptığı coğrafi alanın sınırlılığı, araştırma yöntemi, yazarın iddiaları ve iddialarını temellendirme tekniği açısından akademik bir metinden beklenenleri karşılamamaktadır. Kitabın yeni bir kavramı tartışmaya açması, bu beklentilerin daha da artmasına sebep olmuş ancak yazar beklentileri karşılamaktan ziyade düşüncelerini art arda sıralamayı tercih etmiştir. Her ne kadar yukarıda belirtilen unsurlar açısından eleştiriye açık bir metin olsa da kitabın değişen çalışma koşullarına yaptığı vurgu ve konuya dair başlatmış olduğu tartışmalar değerlidir.

KAYNAKÇA

- Altıntaş, S. (2015). Prekarya: Yeni Tehlikeli Sınıf. *İnsan ve Toplum*, 5(9): 167-169.
- Choonara, J. (2020). The Precarious Concept of Precarity. *Review of Radical Political Economics*, Vol. 52(3): 427–446.
- Güvendi, M. (2019). Prekarya Tartışmaları Kavram, Tanım ve Durum. *İnsan ve Toplum*, 9(4): 133-150.
- Kıroğlu, F. & Ataklı, R. (2024). Türkiye’de Prekarya Konusunda Yazılan Lisansüstü Tezlerin İçerik Analiz. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 19(2): 1-11.
- Kutlu, D. (2015). Prekarya Üzerine Eleştirel Notlar ve Düşünceler. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 70(1): 223-236.
- Kutlu, D. (2018). Prekarya ve Prekarya Bildirgesi Üzerine Bir Kaç Soru, Gözlem Ve Görüş. *Çalışma ve Toplum*, 3: 1860-1880.
- Sendika. Org (2022). <https://sendika.org/2022/03/devamliliklar-ve-sicramalar-tanil-boraya-yanit-can-soyer-ileri-haber-651379> (16.01.2025).
- SOAS University of London (2025), <https://www.soas.ac.uk/about/guy-standing> (01.02.2025).
- Sol Haber (2013), <https://haber.sol.org.tr/devlet-ve-siyaset/erdogan-onbinleri-birkac-capulcu-ilan-etti-diktatorluk-kanimda-yok-dedi-haberi-739> (01.02.2025).
- Standing, G. (2014). *The Precariat The New Dangerous Class* (UK: Bloomsbury Publishing).
- Standing, G. (2017). *Basic Income : And How We Can Make It Happen* (UK: Bloomsbury Penguin Books).
- Standing, G. (2017). *Prekarya Bildirgesi Hakların Kısılmasından Yurttaşlığa* (İstanbul: İletişim Yayınları) (Çev. Senem Demiralp, Sercan Çınar).

⁶ Yazarın prekaryaya dair bahsetmiş olduğu sorunlar ve tespitler; daha ayrıntılı bir şekilde ve işçi sınıfının güncel durumunun betimlenmiş haliyle, Gamze Yücesan Özdemir’in 2024 yılında yayımlanmış olduğu “Proleterlerin Gündüzü” kitabında mevcuttur.

- Standing, G. (2022). *Prekarya Yeni Tehlikeli Sınıf* (İstanbul: İletişim Yayınları) (Çev. Ergin Bulut).
- Sweeney, C. (2017). Book Review: Basic Income: And How We Can Make It Happen by Guy Standing. <http://eprints.lse.ac.uk/id/eprint/83529> (07.02.2025).